

פרוטוקול מס' 326
מישיבת ועדת העבודה
מיום ה' ה'סיון תשל"ו 3.6.76 שעה 8.30

נכחור:

חברי הועדה:
ש. ארבל - אלמוזלינו - היו"ר
מ. גז
י. יודין
ח. שמעוני

מוזמנים:
ד"ר ניצן - המוסד לביטוח לאומי
י. ערד - המוסד לביטוח לאומי
כוכבי - משרד העבודה
ססלר - "המשקם"

מזכיר הועדה: מ. משולם

רשמה: א. גוטמן

סדר היום: מצבם של הקשישים בישראל - הצעה לטה"י של ח"כ י. בן-מאיר

- 1744 -

(תק"ל כ"א 8.6.76)

היו"ר ש. ארבל - אלמוזלינו: אני פותחת את הישיבה.

1. מצבם של הקשישים בישראל - הצעה לטה"י של ח"כ י. בן-מאיר

היו"ר ש. ארבל - אלמוזלינו: אני מקדמת בברכה את האורחים שלנו. הנושא הוא הצעה לטה"י של ח"כ י. בן-מאיר. הזמנו אותן גם כן לישיבה. כנראה, שלא יכל היה לבוא. אני אציד - מתוך זכריו בכנסת - את הנקודות שהוא מעלה בהצעה. בהמשך הדיונים, שנקיים, תהיה לו אפשרות להתייחס.

ח"כ בן-מאיר מצלה את הסוגיה הזאת, עם כל ההשגים שהגענו אליהם במדינה מבחינת קידום הקשישים בתחום התחיקה הסוציאלית ובמסגרת הביטוח הלאומי. אבל, הוא סבור, שהחברה צריכה לתת בכל אופן שימת-לב מיוחדת לקשישים, כי האנשים האלה תרמו את תרומתם הרבה למשפחה, לחברה, והוא מזכיר את הביטויים "והדרת פני זקן" ו"מפני שיבה תקום", ובהקשר לכך הוא מצביע על החובה החוטלת על החברה בפני הקשיש.

ח"כ בן מאיר מצביע על הקף אוכלוסית הקשישים, המהווה היום 28,5% וכי בעוד 20 שנה מתוך 4.4 מליון יהיו חצי מליון - כ-10% מכלל האזרחים במדינה.

אחד ההשגים הוא, שאנו מגיעים לתוחלת חיים מהגבוהות בעולם; במדינת ישראל תוחלת החיים היא 70 שנה לגברים ו-74 לנשים. עם זאת, עולה וצפה הבעיה שאחוז הקשישים הולך וגדל, ואותם קשישים, לשמחתנו, חיים מעבר לגיל הפרישה והם בריאים. הוא טוען, שבמסגרת הביטוח הלאומי והבטחון הסוציאלי עשינו רבות, אך בתחום הדאגה לצרכים הרוחניים, הנפשיים והחברתיים של אותה אוכלוסיה אנו חייבים להקדיש שימת-לב רבה יותר. חייבים, לדעתו, להעריך הערכות חדשה בקשר לטיפול בכל נושא אוכלוסית הקשישים במדינה, מבחינה חברתית, והדבר החשוב ביותר הוא ענין התעסוקה. על נושא התעסוקה, הוא שם את הדגש, כי ניתן עדיין לנצל את הפוטנציאל הסמוך בקרב הקשישים היכולים לתרום תרומה גדולה לחברה, ויש לשלב אותם בעבודה יוצרת, אם מחדש או בהמשך בתעסוקתם מלפני הפרישה. ח"כ בן מאיר מרחיב את הדיבר בענין התעסוקה.

אין ספק, שאנו, במסגרת הדיונים שלנו, נוכל להרחיב את הדברים. לצורך זה, הקים בזמנו, שר העבודה, ועדה בראשות השופט קיסטר, אשר סיפלה בנושא גיל הפרישה ובעית הקשישים. קיבלנו חוברת בשם "יעוץ לקשיש ולפנסיונר". אנחנו יודעים, שנעשית פעולה ע"י המוסד לביטוח לאומי בתחום זה. אנחנו רוצים לשמוע מה ניתן לעשות כדי לשפר ולהעמיק את הטיפול באוכלוסיה זאת. יתכן, שנזמין את השופט קיסטר. נשמע אולי מה הבעיות שהתעוררו. לא ראיתי את ההמלצות של הוועדה בנושא זה.

ד"ר ציצן:

הנתונים האחרונים, שפורסמו בקשר לקשישים, הם לראשית 75. בראשית 75 היו בסך הכל רבע מליון בני 65 ומעלה. איננו מביאים פה בחשבון נשים בגיל 60 אלא גיל כרונולוגי וזה בערך רבע מליון. אחוז היהודים הקשישים היה 8,1%. הממוצע בארץ, של יהודים ולא יהודים, היה 7,5%. אורך החיים, בממוצע, באותו תאריך, היה: לגבר - 70,5; לאשה - 73,7. למעשה, זה שלוש שנים הפרש.

להפרש בין נשים וגברים יש הסברים; התופעה הזאת קיימת כמעט בכל הארצות המפותחות, כולל בריה"מ. ברוב הארצות הפרש הוא 3-4 שנים. יש ארצות, שבהן הפרש אפילו למעלה מ-4 שנים.

אורך החיים בעולם: בארצות הצפון אורך החיים קצת יותר גבוה מאשר אצלנו. הכוונה היא לנורבגיה, שוודיה ודנמרק. ההבדל הוא שנה אחת. ישראל נחשבת למדינה שבה אורך החיים הוא בין הגבוהים בעולם. לעומת זה, ארצות אחרות עומדות קצת למטה מזה.

בארצות המפגרות, אורך החיים הוא 50-60 שנה. כאשר מחשבים את אורך החיים, הכוונה לאותה שנה באיזה גיל מתו, וזה כולל תינוקות בגיל זה וזה, ומבוגרים אשר מתו בגיל מזויים. אבל, יש מושג מה סיכויי האדם לחיות, כשהוא כבר נמצא בגיל מסוים. למעשה, אדם בגיל מסויים, גיל 50, הוא כבר עבר את כל הסכנות, לכן אדם הנמצא בגיל 50 הסיכוי שלו לחיות הוא יותר מ-20 שנה. בגיל 65 שנה הסיכויים לגבר הם 13,8 שנים ולאשה 14,5 שנה. אפשר לאמר, שאדם שהגיע לגיל 65 עשוי לחיות 14-15 שנים ועשוי להגיע לגיל 80.

בעית הקשישים היא מה יהיה בעוד 10-20 שנים. מסתבר, שהמצב עשוי להשתנות. אם אנחנו היום במצב שאחוז היהודים הקשישים הוא 8% הרי בעוד 10 שנים יש להניח שזה יגיע ל-10%. אבל, יש דאגה הרבה יותר גדולה בעולם, והיא, מה יעשו אם ימצאו פתרון לשתיה המחלות העיקריות - מחלת לב ושרטן - ויש כל הסיכויים שיפתרו את הבעיה הזאת - ואנשי מחקר הגיעו למסקנה, שאז אורך החיים עשוי להגיע ל-20 שנה נוספות. ז"א, אדם יגיע למאה שנה בממוצע, ואז הבעיה תהיה יותר קשה. יש בעולם ועדות הבודקות פה יקרה, כי זאת בעיה עצומה היות והכוונה היא לא שיהיה מצב שיוכלו להעסיק את האדם עוד עשרים שנה בעיסוק הרגיל, כי בכל זאת קשישים - גם אם אינם חולי לב כאשר לזה ימצאו פתרון - הם נחלשים והבעיה מחריפה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוג: מה ההסבר להפרש בין נשים וגברים?

ד"ר ניצן :
אחד ההסברים הוא, שמתח החיים ומתח העבודה הוא בדרך כלל יותר גדול אצל גברים מאשר אצל נשים, במיוחד בארצות מפותחות. בארה"ב הגבר דואג לעוד דולר ועוד דולר, והוא משקיע והנה הבורשה מתמוססת וכו'. זה אחד הדברים הגורמים למחלות-לב. זאת אחת הסיבות שהגבר חי פחות מאשר האשה.

הדבר השני שאני מסביר, והרופאים בדעה זאת, שהאשה צריכה לתת חיים חדשים, ז"א ללדת ילדים נוספים, ולכן היא בנויה כך שיש לה חיזוק יותר מאשר לגבר והלב שלה בנוי כך שהיא חזקה יותר.

אלה שתי סיבות חשובות.

אבל, המצב היום הוא כזה, שהאשה נכנסת למסלול חיים אחר; נשים עובדות יותר מחוץ לבית, ואנשים חושבים שהמצב ילך וישתנה במשך הזמן.

בתאונות עבודה, גברים מתים יותר מאשר נשים. בתאונות דרכים, גברים מתים יותר, וכן במלחמות יש יותר גברים מתים מאשר נשים.

אבל, חושבים, שבתקלוב השבוע האלה ילכו וישתנו לרעת הנשים, כי האשה נכנסת יותר לעבודה, אם כי העבודה אינה בדיוק אותה עבודה כמו עבודת הגבר, אבל גם אם היא פקידה יש לה יותר מתח עם ה"בוש" שלה וכו'. כמו כן, האשה נכנסת יותר ויותר לבושה התחבורה והסכנה גדולה גם בשבילה.

יחד עם זה, אנחנו כואלים, שבכרה"מ נשים עובדות כמו גברים, ובכל זאת קיים הבדל גדול בין נשים לגברים באורך החיים; האישה מאריכה חיים יותר מעגבר.

אנשים חושבים, שאורך החיים הולך וגדל, מפני שאנשים יותר חזקים היום מאשר לפני עשרים שנה. זה לא נכון. אורך החיים גדל בעיקר בגלל זה שפחות תינוקות מתים, הרפואה התפתחה ויש מניעת מחלות ומניעת מות. בשנות ה-20 מתו 120 תינוקות לכל אלף תינוקות. כיום אנו מגיעים לכך, שהתמותה היא 20 תינוקות לכל אלף תינוקות, ז"א אחד לכל חמשים תינוקות, מת. בשנות ה-20 מת תינוק אחד מכל שמונה. עכשו, מכל חמשים תינוקות מת אחד. ובכן, אנשים מגיעים יותר לגיל זיקנה, כי פחות מתים בגיל של תינוקות.

נתבקשתי ליצג את ועדת קיסטר, וזו נקראה "ועדה ציבורית בנושא הפדישה מהעבודה". יש בעיות של קשישים בכלל. אני מבין, שחברי-הכנסת יצטרכו לדון בכלל בבעיה של קשישים. יש בעיה של שרותים לקשישים.

הוועדה היתה ועדה ציבורית. היא מונתה ע"י השר אלמוגי, בשנת 73. השתתפו בה נציגים מכל הסקטורים, נציגים של מעבידים, נציגי עובדים, נציגי ממשלה ואנשי מקצוע מומחים מיוחדים לבעיות אלה. זאת היתה ועדה די רחבה ומקיפה. יו"ר הוועדה היה השופט העליון קיסטר, ואני ריכזתי את הוועדה וכיוונתי אותה.

לוועדה היו כמה תפקידים, והעיקריים היו: לבחון את בעיות גיל הפרישה, לבחון את בעיות ההכנה לפרישה ואתה הבעיה של התעסוקה והעיסוקים לאחר הפרישה, ולהציע מדיניות כל שהיא והסדרים לגבי בעיות אלה.

הרקע לבעיה הזאת הוא ברור, וזה תלוי בשני גורמים: 1. משבר הכרוך בפרישה מהעבודה. אדם מגיע לגיל פרישה, ואם הוא אינו רוצה לפרוש - ובישראל ש רבים שאינם רוצים לפרוש, אם מסיבות כספיות כי הפנסיה אינה מספיקה, ואם מכיון שהאדם חושב שלא יהיה לו מה לעשות אם הוא לא יעבוד. ידוע, שביחוד הגברים המגיעים לגיל פרישה - עבורם זה משבר.

2. אחוז הזקנים הולך וגדל ויש לחפש פתרון.

הבעיה של הפרישה, מצד אחד, היא בעיה של הפרט. מצד שני, זו בעיה של המסק. היא בעיה של הפרט, כי הפרט נמצא במצב מבין, כי אינו יודע מה לעשות. בשביל המסק, זאת בעיה כלכלית חשובה, כי חלק ניכר מהאנשים הם בעלי ידע ובעלי מקצוע, היוצאים ממעגל העבודה ואין מנצלים אותם, ואז הייצור קטן, התוצרת קטנה וכו'. אמנם, יש גם טענה שהצעיר רוצה לעלות ולהתקדם ומחכה שהזקן יפרוש. אבל, לא מדובר על כך שישאירו את כל הזקנים כמנהלים כלליים, אלא שימצאו להם תעסוקה.

אנו מדברים על שלושה דברים: 1. גיל פרישה; 2. הכנה לפרישה; 3. תעסוקה ועיסוק.

בישראל, גיל הפרישה הרשמי הוא 65 לגבר ו-60 לאשה. פרט לממשלה, רשויות מקומיות ועוד כמה מוסדות, אשר שם גיל הפרישה הוא 65 לאשה ולגבר. אבל, בתעשייה ובמקומות אחרים, מקובל שהגיל לפרישה הוא 65 לגבר ולאשה 60. יש לנו לוחות פראים, שבארצות רבות המצב דומה, ז"א הגילים הם 65 ו-60 או 65 ו-65. יש ארצות, שבהן גיל הפרישה גבוה יותר, וזה רק בשלוש הארצות הצפוניות - שוודיה, נורבגיה ודנמרק - בשוודיה גיל הפרישה הוא 70. באחת מהן גיל הפרישה הוא 67. בחלק מארצות העולם גיל הפרישה נמוך; בצרפת גיל הפרישה לגבר הוא 60 והם עומדים על זה בתקף. שם זה כך מכיון שהצעירים לוחצים שהמבוגרים יצאו לפרישה. בדרום אמריקה ובארצות בלתי מפותחות, גיל הפרישה נמוך יותר. בבריה"מ גיל הפרישה הוא 60 ו-55 ובתנאי שמספר שנות העבודה הוא 25.

גיל הפרישה כפי שהוא קיים היום אצלנו, נקבע עוד לפני עשרות שנים, ומאז כמעט ולא היו שינויים בעולם. הגילים האלה שנקבעו בזמנו כגיל פרישה, לא היו על-יסוד מחקרים רפואיים, אלא זה נקבע באותה תקופה כאשר בארצות שונות בעולם רצו לפתור את בעיה הפרישה, ואז קבעו את זה, ובעיקר זה נקבע לפי המצב הכלכלי והתעסוקה וכן המצב הפיננסי של אותה ארץ. ז"א, לא העובדה שראו ממש שהגבר בגיל 65 יכל לעבוד ובגיל 66 איננו יכל לעבוד. אותו דבר קרה גם אצלנו.

בארצות מספר מנסים לחקור את הבעיה ויש חשש ברוב הארצות לשנות את המצב הקיים. הולנד רוצה להנמיך, אבל זה לא בגלל הכשר הביולוגי של האדם, אלא רוצים לעשות זאת בגלל מצב כלכלי ותעסוקתי.

ישראל היתה אחת מהארצות, שניסתה לבדוק את העניין הזה מחדש. בעניין זה של גיל פרישה, היו מספר ועדות. הוועדה הראשונה היתה עוד בשנת 65, ועדה שהתקדמה מינתה. חברי הוועדה היו ה"ה י.משל, א.אפרת, ה.זיידל ולי היה הכבוד להיות יו"ר הוועדה. ועדה זאת היתה ועדה שעשתה פעולה ראשונה בעניין זה. היא מינתה גם ועדות-משנה. ד"ר ברמן היתה באותה ועדה. הופיעו בפני הוועדה אנשים רבים, ביניהם נציב שרות המדינה, מנהל המוסד לביטוח לאומי, אנשי ציבור וכו'. זאת היתה ועדה די יסודית. כל הדברים האחרים באים כמעט בעקבות ועדה זאת. הוועדה פירסמה בשנת 1967 את המסקנות הראשונות היות והמסקנות מתקשרות גם ועדה אחרת - את התוצאות של הוועדה האחרונה אשר היתה.

הוועדה הגיעה למסקנה, שגיל פרישה נקוב, רשמי וקבוע, לגבר, צריך להשאר כפי שהוא, ולזה מתוסף רעיון של גמישות הפרישה. הגיעו לרעיון, שהיה רצוי להעלות את גיל הפרישה לאשה, במיוחד במקצועות מסוימים. אני יודע, שלפחות דבר אחד יצא מהוועדה - במדה מסוימת זה היה קשור עם השינויים שחלו בנציבות שרות המדינה - עד לפני מספר שנים גיל היה חובה לצאת אלא אם כן נציבות שרות המדינה חושבת שהאיש חיוני לעבודה. אנשים מעטים היו חיוניים. לאחר מכן, שונה הדבר, והיום לא צריך נציב שרות המדינה בעצמו לאשר שאדם יכל להמשיך מעבר לגיל הפרישה, אלא המשרד שבו הוא מועסק או המוסד שבו הוא עובד, יכל להמליץ, ויש ועדה בנציבות והיא יכולה להאריך את העסקתו עוד שנתיים. זה נעשה באופן הרבה יותר ליברלי ואחרי גיל 67 אם רוצים להאריך העסקתו אז כבר נציב שרות המדינה הוא שיקבע זאת.

הוועדה אשר עליה דיברתי, הוועדה אשר מינה השר אלמוגי בראשות השופט קיסטר ובריכוז שלי, הגישה המלצות לפני שנה לשר העבודה. שר העבודה קיבל אותן ברצון טוב והעביר אותן לדיון בכנסת. מה ממליצה הוועדה הזאת? הוועדה הזאת המליצה, שגיל הפרישה הנקוב - הרשמי בהסכמים - יהיה 65. יש חשש להזיז את העניין ולמוטט את העניין, ולשנות אותו בבת אחת. פה, בהקשר לזה מופיע רעיון הגמישות.

כוונת הגמישות היא, שבהתאם למשלוחי-יד זקריטריונים אחרים, תינתן לעובד ולעובדת אפשרות להמשיך בעבודתם, בהסכמת המעסיק, גם מעבר לגיל הפרישה, או לצאת ממסגרת העבודה לפני גיל הפרישה הנקוב.

כדי להבטיח את העניין, זה יהיה לפי עקרונות ברורים, אשר ייקבעו בהסכמת הצדדים הנוגעים בדבר; המעסיקים, ארגוני העובדים ובהתאם לכללים שייקבעו בחוק הפנסיה הכללית.

יש שאלה, מה יקרה אם המעביד לא ירצה? נכון הוא, שפה היתה מחשבה, שיהיה מעין נציב בתעסוקה, ועל ידו תהיה ועדה, כמו שקימת בנציבות שרות המדינה, והדבר הזה לא יהיה שרירותי, ז"א לא כל עובד יוכל להמשיך אם הוא ירצה, אלא יהיה דיון בין המעסיק וארגוני העובדים, ויבדקו את מצב הבריאות של העובד, וכן דברים אחרים, כי לפעמים יש אדם אשר מזמן רוצים להתפטר ממנו, ולכן יש מקום לדון בזה, ואז תהיה הגמישות. הגמישות הזאת היא עכשו גם לגבי הפרט וגם לגבי משלוחי-יד, ז"א תהיה אפשרות לקבוע במשלוחי-יד מסוימים, גיל פרישה שונה. היום, בבנין, אדם יכל לצאת בגיל 62. במקום אחר, איבנו יכול לצאת בגיל כזה, אלא אם הוא מוכיח שהוא חולה. ז"א שתהיה אפשרות לכל אדם לדרוש ותהיה נטיה וכו'.

בהמלצות, אנו רומזים גם באיזה דרכים אפשר לעודד את המעסיק, כי המתנגד בדרך כלל הוא המעסיק.

הוכח במחקר, שזקנים עובדים לא פחות טוב, אבל המעסיקים טוענים בדרך כלל שהם רוצים להעסיק יותר צעירים.

יש גם רמז אין לעודד את המעסיקים, שיהיו מעוניינים. הכוונה היתה, שהבטוח הלאומי יקח פחות מהמעביד על חשבון אנשים בגיל 65 ומעלה. יש גם איזה הצעה בקשר למס הכנסה לגבי אנשים אלה.

יש כמה הצעות להקל על המעביד כדי שהוא יהיה מעוניין יותר להמשיך להעסיק את האנשים.

לגבי האשה, יש כאן נימוק חשוב, מפני שלא נמצאה כל שבה המצדיקה את ההפרש של חמש שנים בין גיל הפרישה של הגבר לגיל הפרישה של האשה. הוועדה המליצה לצמצם ב-2-3 שנים בסדגים מסוימים של עבודת צפים. בתעשייה העבודה קשה, וצריך להשאיר את ההפרש של חמש שנים, אבל בפקידות אפשר להאריך את שנות העבודה של האשה.

הטענה, שבאה לביטוי מבחינת המחקר הישן, לא די שהאשה חיה עוד 3-4 שנים לאחר הגבר, היא צריכה לצאת לפנסיה חמש שנים לפניו. אלה המתנגדים לכך - ויש כאלה - ביחוד נשים שעבודתן קשה - טוענים שהאשה ממלאה שני תפקידים בחייה: תפקיד אחד שהגבר גם כן ממלא, ז"א העבודה בחוץ, ותפקיד שני הוא עבודת האשה בבית. מסתבר, שעבודת האשה בבית לא פחתה בעזרת כל המכשירים המודרניים וההמצאות הטכנולוגיות וכו'. על כל פנים, לאשה יש שני תפקידים. לכן מי שמציע את ההצעה לקרב את ההפרש בין גילי הפרישה, זה יכול להיות לגבי מקצועות מסוימים ובשלב מסוימים. אנחנו חוששים, שאם יעשו את הדבר הזה ויעלו את גיל הפרישה של האשה, מיד יתעוררו לכך קרנות הפנסיה, ועוד לא יודעים מה יקרה עם הביטוח הלאומי שלנו; הם יגזרו, שאם היא יכולה לעבוד יותר שנים - מדוע יש לתת לה את קיצבת הביטוח הלאומי מוקדם יותר?

הצעה נוספת של הוועדה היא, פרישה הדרגתית, כדי לאפשר לעובד, על סף הפרישה, לצמצם באופן הדרגתי את מספר השעות השבועיות. הכוונה, ששנה-שנתיים יעבוד חצי יום פחות בשבוע, או שעתים פחות בשבוע, וכך בהדרגה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: ז"א יצמצם את שעות העבודה ויתחיל לקבל פנסיה?

ד"ר ניצן: הכוונה היתה, שיעבוד 44 שעות במקום 48 שעות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: המעסיק לא יסכים, שהוא יעבוד פחות וימשיך לקבל משכורת רגילה.

ד"ר ניצן: זה קיים אצל מורים. מורה, מגיל מסוים, מתחיל להקטין את שעות העבודה. אותו דבר בקבוצים. אפשר להתחיל עם זה בעבודות יותר קשות. אבל, צריך להתחיל בזה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: חוקת העבודה מאפשרת, אחרי גיל 50 לעבוד 7 שעות. לגבר יש אפשרות אחרי גיל 52 לעבוד 7 שעות. ואז, 7 שעות הוא עובד עבור המשכורת ואחרי זה אלה הן שעות נוספות. 7 שעות זה יום עבודה שלו והשעות האחרות הן נוספות.

ד"ר ניצן: גם כאשר הוועדה טיפלה בנקודה הזאת של פרישה הדרגתית, ידענו שיש בזה קושי מסוים. אבל, הרעיון צריך להזרק. אולי צריך להתחיל באיזה שהוא מקום.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: קרנות הפנסיה צריכות לכסות חלק.

ד"ר ניצן: גיל הפרישה, זו רק אחת ההמלצות. כל הדברים האחרים נכנסים בהצעה העיקרית של הוועדה, והיא, הקמת רשות ממלכתית ציבורית לטיפול בנושא הפרישה והפנסיונרים. הרשות הזאת לא תבוא במקום המוסדות הקיימים. הרשות צריכה להיות מסגרת מנחה לפעולות כל המוסדות המספלים בעובדים הפורשים, לתאום פעולות ביניהם, לקביעת מדיניות אחידה בנושא הפרישה. הרשות לא תבוא במקום המוסדות הקיימים, אבל היא תוכל ליזום פעולות נוספות, שיידרשו לביצוע המדיניות.

ההצעה היא זאת: הרשות תהיה מורכבת משני גורמים: 1. מועצה ארצית מיעצת, שבה ישתתפו נציגי כל הגורמים הרלבנטיים, כגון הממשלה, ההסתדרות, המעסיקים וכו'. כך, יוכלו לתאם ביניהם.

מה שחשוב, לדעתנו הוא, שלא תהיה רק ועדה, אלא מוכרח להיות גם מנהל רשות, שיקבל גיבוי וימונה ע"י שר העבודה, ולמעשה יהיה אחראי לגבי שר העבודה.

לא התכוונתי, שהרשות הזאת תיקח את העבודה של כל הגורמים האחרים, אלא היא תרכז ותמליץ את המלצותיה. עכשו, יש הרבה גורמים המטפלים בענין זה; יש גורמים וולנטריים ויש עיריות, מועצות וכן בממשלה יש כל מיני ועדות המטפלות בזה. לכן, המחשבה היתה, שתהיה רשות, שבה יהיו כל הגורמים המטפלים בענין זה. תהיה מועצת מיעצת ותהיה הרשות שתטפל בענין זה.

אנחנו מתכוונים, שחלק גדול מהסמכות של הרשות תעבור למועצות המקומיות. הרשות עצמה יהיה לה מנהל וצוות קטן.

ההכנה לפרישה, זאת בעיה קשה מאד. הכוונה היא, שהמועצה אשר תקום תפעל בתחום התכנון, היעוץ והתאום, וכן תיזום פרויקטים נסיוניים בנושאים נבחרים. כשם שהיום ע"י המוסד לביטוח לאומי מבוצע פרויקט חשוב בחיפה, בקרב חמישה מפעלי תעשיה, מפגישים את האנשים העומדים לפני פרישה, ועושים זאת 2-3 שנים לפני הפרישה, נפגשים פעם בשבוע, מרצים בפניהם, מסבירים להם, וכל זה נעשה בשיתוף עם ההסתדרות.

הוועדה שבורה, כי המסגרת המתאימה ביותר להפעלת השרותים בתכנית המועצה, היא המישור המקומי, ז"א בתאום עם המועצה המקומית ומועצת הפועלים. בכל ישוב, הרשות המקומית תקדיש איש אחד, שיטפל בנושא, והוא יהיה אחראי בפני המועצה, והמועצה תוכל לפקח על מה שנעשה בארץ. ברור, שלכל מוסד יהיו גוונים שונים, כי במקום אחד יכולים לעשות יותר פעולות, ובמקום אחר יעשו פחות פעולות.

אשר לפעולות עצמן בתחום ההכנה לפרישה, זה מתיחס לתקופה שלפני הפרישה, אבל גם בעת הפרישה ולאחר הפרישה. הכוונה היא, שלפני הפרישה יש לארגן ולרכז פעולות: להתחיל במקומות גדולים ואחר כך במקומות קטנים, למען העומדים לפרוש מהעבודה, אשר עדיין מועסקים במפעל כל שהוא. יפיעו מידע על זכויות האנשים, ינתן יעוץ קבוצתי. זה רצוי לעשות בשיתוף עם הנהלת המפעל בו עובדים האנשים העתידים לפרוש.

בעת הפרישה ולאחריה, יש לעשות גם כן פעולות שונות, כי אנשים אלה די מוזנחים. ההסתדרות לא כל כך שומרת על הזכויות של הפורשים, על כל פנים אינה דואגת כמו לפועלים מאורגנים. לאנשים הפורשים מהעבודה, אין גופים מאורגנים, שידאגו להם, אלא גופים וולנטריים בלבד. הכוונה היא, שיש ליעץ ולסייע לאלה הפרשו ופמשיכים לעבוד. בין אלה, יש הממשיכים לעבוד באותו מפעל בו עבדו עד הפרישה, ויש כאלה שאינם יכולים לעבוד באותו מפעל, ורצוי לעזור להם בבחירת מקום עבודה חדש במסגרת רגילה או שונה, בהתאם לרצונם ויכולתם.

פיתוח תחביבים: אנחנו היינו רוצים שיעסקו בעבודה יוצרת, אבל לא מכלם אפשר לדרוש עבודה יוצרת, ויש מקום לטפח תחביבים יוצרניים, במדה מסוימת.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: אתה לא סבור, שעוד לפני הפרישה יש לטפח את התחביב? אם יטפחו זאת קדם, כי אז כאשר הוא פורש, לא נחרב עליו עולמו, היות ויש לו תחביב ועם פרישתו הוא עוסק בזה ברצון.

ד"ר ניצן: אני בהחלט בדעה זאת. אני חושב, שכלם בדעה, שצריך לעשות את זה.

כאשר מדובר בארגונים וולנטריים, אז יכל להיות שבדימונה זה יהיה, אבל בפתח-תקוה זה לא יהיה. כל הדברים האלה, הם קשים מאד.

ברור, שלא יכל להיות משרד אשר יכוון בדיוק שלכל זקן וזקן יובח הדבר הזה. אבל, אנחנו מקווים, שיהיו מקומות, שיוכלו לבצע את זה, על מי שירצה לעסוק בזה - יוכל.

שאלה להניח, שיהיה מפעל שיקיף את כלם, אבל צריכה להיות מסרת, וכל אחד ידע, שיש לו לאן לפנות. המצב היום הוא, שיש באזור אחד פרויקט ושם לאנשים יש מזל, ואילו באזור אחר - אין. לכן, צריך לפתח את הדבר הזה, שכל אחד יוכל לדעת שיש מקומות בסיסיים, וכל אחד יוכל להצטרף.

מדיניות התעסוקה: הוועדה מוצאת, כי רבים מהעובדים, המעוניינים בעבודה, יכולים ומסוגלים גם לאחר גיל הפרישה להמשיך בפעילות המתאימה לאפשרויות, והנחוצה גם לתועלת המשק.

דאגה לתעסוקה לקשישים בגיל הפרישה תאפשר מילוי מחסור בכח-עבודה במספר תחומים, ותתרום ליצירת תככים ופעילות מועילה לפנסיונרים עצמם.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: שני שלישים מאלה הפורשים, ממשיכים לעבוד שנתיים-שלוש שנים. כך שמענו מאנשי המוסד לביטוח לאומי. אנחנו רוצים את גיל הזכאות. אם אם הוא עובד - אל יורידו לו מהגמלאות. המצב היום הוא, שיש לוח ב' ואם העובד מגיע לגיל זה - מורסדים לו מהגמלאות. נתנו לנו נתונים, ואמרו שהמצב היום הוא, ששני שלישים ממשיכים לעבוד אחרי גיל הפרישה שלהם.

ד"ר ניצן: בארץ, מבין כלל הגברים הזקנים - לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה - נמצא שכל זקן שלישי ממשיך לעבוד אחרי גיל 65. זה 31,5%. הוא עובד עבודה מלאה או חלקית. בין הנשים, רק 6% ממשיכות לעבוד אחרי גיל 65. בממוצע 20% נשים וגברים מעל לגיל 65 ממשיכים לעבוד. לא עבודה מלאה, אלא חלקית, אבל עובדים. הדברים שאמרו לכם אנשי המוסד לביטוח לאומי, היו מכוונים, כנראה, לאלה שפרשו בשנתיים האחרונות.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: האם יש לך נתונים לגבי נשים, כמה פורשות אחרי גיל 60?

ד"ר ניצן: בשביל זה צריך לעשות מעקב. כרגע, אין לנו נתונים. מתוך מחקר שעשינו, והלכנו לבתי-חרושת, בכלל לא מצאנו אז אנשים העובדים אחרי גיל פרישה. נשים עוד פחות מזה. במפעלי תעשייה, שנחקרו, ועבדו בהם כ-7,000 איש, מספר האנשים שנשארו אחרי גיל פרישה הגיע ל-130 בערך. נחקרו שתיים מהעידיות הגדולות; באחת מהן הועסקו 12 מומחים ו-50 פועלים, בשתיים בעבודה חלקית, והועסקו 5 עובדים לאחר גיל פרישה. מספר ניכר של העובדים המשיכו לעבוד לאחר גיל פרישה, עקב היותם מומחים בשטח הרפואי. מאז השתב המצב רק במעט.

תעסוקה: חוץ מזה, שאנו מסבירים את הדקע שחשוב להעסיק את הפורש, אנו אומרים, שלגבי פנסיונרים שכירים קיימים למעשה הסדרים מסוימים כגון בלשכות עבודה, או בתיווך עבודה אחר. ניתן גם להמשיך את השרות אצל המעבידים ע"י תמיכות מסוימות, גם תוך הסבת הפנסיונרים למקצועות אחרים.

הנסיון ב"המשקם" יכול להיות בסיס להרחבת תחומי פעולה לפנסיונרים. שאלתי את מנהל "המשקם", אם אנחנו רוצים עכשו להרחיב את הנושא הזה כדי שיעסיקו לא רק זקנים בלתי מוכשרים, אלא גם בני 65 ומעלה שהם לא כל כך מסכנים ולא כל כך מחוסרי פרנסה - האם "המשקם" יוכל להרחיב את התחום הזה? הלא יש כאן איזה דבר, שנעשה נסיון, אמנם נסיון בתחום מסוים, אבל מדוע לא נרחיב את זה ותהיה מסגרת נוספת להעסקת פנסיונרים?

הכוונה היא, שמוסד כזה, שיש לו נסיון, והוא יכול לתרום להרחבת מעגל התעסוקה של הפנסיונרים. יש כאן נסיון, שכבר נרכש.

לגבי העצמאים, מוצע, כי הרשות תיזום צורות ארגון מתאימות המתבססות על עבודה קבלנית במסגרת ארגון מקומי. הרעיון העיקרי הוא, שיאורגנו כגון שותפויות בין מספר בעלי מקצוע לקבלת שרותים, למשל שרותי תחזוקה של מיתקנים המחייבים טיפול מונע, שרותי תחזוקה למכונות וציוד משרדי, כריכיות, הכנת עבודת גרפיות לכנסים, שרותי הנהלת חשבונות, אחזקת גינות וכו'.

הכוונה היא, שיוקמו ארגונים, והממשלה תתמוך בזה, כגון משרד וטלפון, אבל האנשים יעבדו בקבוצות.

הרשות שתוקם, תכוון את הארגון העסקי המקומי, והיא גם תאתר תחומי עבודה חדשים, נדרשים. אנשי הרשות יעזרו לחפש עבודה תוך הסתייעות בחקר שווקים.

פנו אלי גורמים שונים, כולל חברי הוועדה, אנשי ההסתדרות, ושאלו אותי מה יצא מהענין הזה. יכלתי להביא דוגמאות מהוועדות הקודמות. מהמלצות ועדת זילברשטיין גם כן נעשו הרבה דברים, בינתיים. לא הכל בוצע, אבל יש דברים שבוצעו.

השר קיבל את המלצות הוועדה והעביר את זה לכנסת. קיבלתי, לפני חצי שנה, העתק ממכתב שנשלח למישהו מן ההסתדרות אשר העבודה. איש ההסתדרות שאל שאלות, והשר במכתבו עונה לו שהוא מינה ועדה בראשות ד"ר ניצן, לקביעת דרך ליישום המלצות הוועדה.

לי לא ידוע על מינוי כזה. מאז לא שמעתי דבר. כתבתי מכתב לשר, אמרתי לו שאינני יודע על מינוי ועדה כזאת, אבל לא זה חשוב, אלא חשוב הוא שצריך לעשות איזה פעולה לקידום הענין הזה, כי יש לחץ מצדדים שונים.

אני מניח, שאחד הדברים לקידום יכל, להיות הדבר

הנעשה פה.

היו"ר ש. ארבל-אלמוזלינו: תודה רבה לד"ר ניצן על התברצאה המאלפת ומענינת. תוך כדי הדיונים שנקיים, בודאי תלווה אותנו. יש ויכוח שביב כמה נקודות. לי יש כמה השגות לגבי המלצות הוועדה.

מר ססלר: "המשקם" מעסיק עד 31.3.76 8,600 איש בכל הארץ. מזה, 1959 נשים. חלוקת הגילים: 61; 65-61; 66 ומעלה.

ב"המשקם" אחרי עשר שנות עבודה, פורשים לפנסיה. המועסקים ב"המשקם" מבוטחים בקרן ביטוח לפועלים חקלאיים. היום, הפנסיה היא 340 ל"י בממוצע. נשים יכולות להתקבל בגיל 49 ולפרוש בגיל 65. גברים יכולים לפרוש בגיל 70. בגילים מ-66 ומעלה מתוך 1959 נשים יש 12,7%, ומתוך אוכלוסית הגברים יש 17,7%.

עלי לציין שיש לנו נשים גם בקבוצת גיל 81-85. אמנם, רק שלוש; אחת נמצאת בבית-שאן, השניה בקרית מלאכי, והשלישית נמצאת באופקים. הן עובדות בגיבון.

בקבוצת הגילים 66 עד 70 יש 153 נשים. חלק מהן, יתכן ותהינה זכאיות לפרוש לפנסיה, ואלה אינן זכאיות ועובדות כל עוד הן חפצות לעבוד, בתנאי שהכנסתן אינה פוגעת בהכנסה מביטוח לאומי. בדרך כלל, הן עובדות מספר ימים השווה ל-340 ל"י. שווה סכום הפנסיה - ז"א הן דואגות שיהיה להן אותו סכום כאילו קיבלו פנסיה. 340 ל"י זה הגבול להטבה סוציאלית. אני מאפשר להן לקבל סכום השווה לפנסיה בקרן ביטוח פועלים חקלאיים. אם סכום של 340 ל"י שווה ל-12 ימי עבודה - הן עובדות 12 ימי עבודה.

התנאי הנוסף הוא, שזה לא יפגע בהכנסה מביטוח לאומי, ז"א שלא יוצר מצב שהיות והיא מרויחה ב"המשקם", היא לא תקבל את קיצבת הביטוח הלאומי.

י. ערד : המבחן להטבה סוציאלית זה גובה קיצבת יחיד, וזה 391 ל"י. ז"א, אם יש לה הכנסה של 391 ל"י, היא עדיין זוכה בהטבה סוציאלית וגם בקיצבה מלאה.

מר סטלר : מחיפה בצפון ועד ראשון-לציון יש לנו עובדים בגיל 80-76. בגיל 65-61 יש 306 נשים. גברים בגיל 70-66 יש 1250. מתוך 6600 גברים יש 1250 בגילים 70-66. בגילים 86 - 66 יש 2159.

ב"המשקם" מועסקים החל מחצרנות ועד גיבון. אנחנו מחזיקים למעלה מ-160,000 יחידות דיור בארץ. מהישוב שלומי ועד נתיבות. 80,000 של "עמידר" ו-80,000 של אנשים פרטיים. כמו כן, יש ל"המשקם" מפעלים; יש 7 מתפרות, 5 משתלות, מפעל יפה לתחבושות הנמצא בנהריה, מפעל יפה לתיקים, יש הרכבת שונות של חשמל בתל-אביב ובגבעתיים. המשתלות של "המשקם" נמצאות לא בערים הגדולות אלא במקומות כמו חצור הגלילית ובמקומות כמו אשקלון ובית-שמש, ז"א במקומות שאין פתרון אחר, והמשתלה נותנת את הסדרון. זה גם ענף מכניס באופן כללי.

הטובסידיה ליום עבודה, קסנה הרבה יותר מאשר בכל ענף אחר.

95% מעבודת המתפרות היא עבור משרד הבטחון. הנשים תופרות כ-300,000 זוגות מכנסים בשנה. המתפרות גם כן נמצאות במקומות כמו צפת, כרמיאל ועכו.

בירושלים יש מפעל המעסיק קרוב ל-200 איש. בנהריה מעסיקים 120 איש.

בשרותים הניתנים ע"י "המשקם", מנהלי העבודה הם מתוכם, ז"א אחד מהם מקבל שמונה שעות והוא מפקח על אלה העובדים 5 שעות, ז"א "המשקם" מתוכו מרכז את מנהלי העבודה. כמו כן, במשרדים כל עזרה היכולה להנתן ע"י הקשישים, החל מסלפוניסטית וגמור במנהל חשבונות, אלה ניתנים ע"י הקשישים במסגרת "המשקם". בהנהלת החשבונות יש לנו אשה המתקרבת לגיל 80. כל העזרה בהנהלת החשבונות היא ע"י הקשישים. כל העבודה המשרדית. נוסף לזה, יש 200 אנשי מנגנון, כגון מנהל המתפרה, מנהל ענף גיבון, שהוא מוכרח להיות בעל מקצוע.

אנו מפורזים ב-40 מקומות בארץ, החל בשלומי וגמור באילת, אשר בה יש אמנם רק 5 איש. בכל המקומות האלה יש שרותים של "המשקם". בעיקר אלה שרותי גיבון.

ב"המשקם" מתקבל כל אחד, הנשלח ע"י לשכת עבודה. בלשכת העבודה יש ועדת מיון, אשר מסווגת את האיש האם הוא יכל להגיע ל"המשקם". קדם כל, בלשכה, מנסים להשיג לו עבודה במשק הטבעי, אך במדה והוא לא מצליח להקלט במשק הטבעי, הוא בא ל"המשקם".

התקציב של "המשקם" בשנת 76/77 יגיע ל-90 מליון ל"י. מזה, 2/3 הכנסה עצמית ו-1/3 זו תמיכה. ההכנסה העיקרית היא מהעבודות שאנו מבצעים ושליש זאת תמיכה, ש"המשקם" מקבל באמצעות משרד העבודה והסוכנות היהודית.

"המשקם" נזן זרוע מבצעת של משרד העבודה. בשנה שעברה, ממוצע הטובסידיה ליום עבודה לאיש היה 16,5 ל"י. בממוצע, עובדים קרוב ל-6 שעות. בשנה הבאה, הטובסידיה תגיע ל-20 ל"י. ב"המשקם" משלמים את שכר המינימום, שהיום הוא 24 ל"י ליום עבודה של 8 שעות. התנאים הסוציאליים מגיעים ל-40,2%. העובד נהנה מחפשי שנתי, דמי חג, ומהשנה הוא מקבל ביגוד. אנחנו מקבלים לסיטוח לאומי 16,2 כמו כל אחד. משלמים לקרן פנסיה 4,5% יותר מאשר מעסיק פרטי. היות והגילים גבוהים. בכל שנה פורשים קרוב ל-400 איש לפנסיה. פורש מקבל 340 ל"י מקרן ביטוח לפועלים חקלאים. הוא מבוטח למקרה מקלה. קרוב ל-25 איש נפטרים מדי חודש מהאוכלוסיה הזאת.

אחד הדברים היפים, שהצלחנו להשיג הוא, שהקרן הסכימה לקבל את האנשים בגילים כאלה. בכל מקום קיבלו לא יותר מאשר בגיל 50 לגבי אשה, הרי הם הסכימו לקבל נשים בגיל 55, ולגבי גברים הם הסכימו לקבל בגיל מבוגר יותר מאשר בקרנות אחרות.
"המשקם" אינו מוציא אדם מהעבודה אם הוא בגיל 68.

מ. גז : האם האוכלוסיה כלה יהודית?

מר טסלר: בעכו, נצרת ובירושלים יש גם ערבים. במקומות שיש אוכלוסיה מעורבת - יש גם ב"המשקם" באותו מקום אוכלוסיה מעורבת. ביפו, יש מעט ערבים.

היו"ר ש.ארבלי-אלמוזלינו: מה בקשר לעולים בתוך אוכלוסית עובדי "המשקם"?

מר טסלר : לא הבאתי אתי את חלוקת שנות העליה. מתוך האוכלוסיה שהיתה פה עד שנת 48 יש 150 איש. היתר הם מפעליות משנת 49 ומעלה. נתקבלו 1,000 חדשים אשר הגיעו בשנת 75. הם הולכים בעיקר למפעלים ולשרותים. יש לנו עולים מגרוזיה העובדים בגיבון ובמפעלים. אוכלוסית "המשקם" היא כלה עולים חדשים. אנחנו יכולים לראות ב"המשקם" את גלי העליה השונים; רואים את האוכלוסיה של שנת 56/57 ואחרי זה את שנת 68. רואים את הגלים של העליה וזה משתקף בגידול האוכלוסיה של "המשקם". יש לי חלוקה של ארצות המוצא, גיל, שנת עליה, אני אשלח לכם את הנתונים.

י. ערד : איזה אחוז עובדים 8/8 ב"המשקם"?

מר טסלר: למעלה מ-12% עובדים יותר מ-5 שעות. במתפרות, העובדים בעמדות של מכוונות שפציפיות, מוכרחים 8 שעות כדי להכין עבודה לאלה הבאים למחרת היום לעבוד. "המשקם" רצה להעביר את כל האוכלוסיה לעבודה של 8 שעות. הם לא רוצים. השכר לשעה הוא אחיד לכלם. הסבה שהם אינם רוצים לעבוד יותר שעות, היא שמא יפסידו את ההסבה הפוציאלית והמענקים. יתכן שהם עובדים במקומות שאין פיקוח על הדברים האלה.

יש שלושה מקרים היחיעים לי, שהם בעלי מקצוע, וביקשנו שיעברו 8 שעות, אך הם התנו תנאי שיתנו להם את השכר בשני צ'קים, ואז צ'ק אחד יוכלו להראות למשרד העבודה, ואחד לביטוח לאומי. היות וסרבנו לתת שני צ'קים - אם כי אנו מנסים לעודד אותם לעבוד 8 שעות - הם אינם מוכנים. זה קשה מאד, כי דרישתם היא, שנבטיח להם שהביטוח הלאומי לא יפגע בהם.

י. ערד : אתה מקבל סובסידיה של 20 מליון ל"י, וזה מלווה שלנו של עוד 20 מליון ל"י.

מר טסלר : אנחנו קשורים באמצעות ההסתדרות החקלאית לאיגוד המקצועי. את ההגנה המקצועית הם מקבלים באמצעות מזכירי האיגוד המקצועי. פעמים רבות אנחנו צריכים להגן עליהם בפני האיגוד המקצועי, בעיקר בענין קרנות הביטוח. אבל, שיתוף הפעולה בין "המשקם" לבין הסתדרות הפועלים החקלאים, הוא הדוק מאד ותקין מאד. כמו כן הקשר עם הוועה"פ של ההסתדרות, מאד מאד תקין. בשטח זה אין לנו בעיות.

היו"ר ש.ארבלי-אלמוזלינו: תודה רבה לך. אני מודה לאורחים. חג שמח.